

Postanowienie z dnia 26 października 2005 r., I CK 263/05

Forma pisemna zastrzeżona w art. 17 ust. 1 lit. a Konwencji o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, sporządzonej w Lugano dnia 16 września 1988 r. (Dz.U. z 2000 r. Nr 10, poz. 132) jest – w razie zamieszczenia klauzuli dotyczącej jurysdykcji krajowej w ogólnych warunkach wydrukowanych na odwrotnej stronie dokumentu umowy – zachowana tylko wtedy, gdy podpisany przez obie strony tekst umowy wyraźnie odsyła do tych warunków.

Sędzia SN Tadeusz Wiśniewski (przewodniczący)

Sędzia SN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

Sędzia SA Aleksandra Marszałek

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa "B.", spółki z o.o. w S. przeciwko "N.P.", spółce z o.o. w W. i "N.D." GmbH N. o nakazanie i zapłatę, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 26 października 2005 r. kasacji strony powodowej od postanowienia Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 6 stycznia 2005 r.

oddalił kasację oraz zasądził od strony powodowej na rzecz pozwanej "N.D." GmbH kwotę 1800 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Powódka na rozprawie w dniu 12 marca 2003 r. wniosła o dopozwanie "N.D." GmbH. Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 3 listopada 2003 r. wezwał tę spółkę, mającą siedzibę w Niemczech, do wzięcia udziału w sprawie, zarzuciła ona jednak brak jurysdykcji krajowej. Powołała się na klauzulę ustanawiającą w sporach między stronami, wynikłych z zawartej przez nie umowy sprzedaży, właściwość sądu w Düsseldorfie, oraz na art. 17 Konwencji o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, sporządzonej w Lugano dnia 16

września 1988 r. (Dz.U. z 2000 r. Nr 10, poz. 132 – dalej: „Konwencja lugańska”), i art. 1099 k.p.c.

Sąd Okręgowy zarzut uwzględnił i postanowieniem z dnia 11 października 2004 r. odrzucił pozew w stosunku do "N.D."

Zażalenie powódki na to postanowienie zostało oddalone przez Sąd Apelacyjny postanowieniem z dnia 6 stycznia 2005 r. Sąd Apelacyjny wyjaśnił, że z akt sprawy wynika, iż w dniu 27 stycznia 1999 r. strony posługując się drukiem firmowym "N.D." zawarły umowę sprzedaży; powódka kupiła rzeczy na potrzeby prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej. Na pierwszej stronie druku, poniżej danych adresowych i rejestrowych stron, a powyżej ich podpisów i pieczętek, znajduje się zastrzeżenie, że zamówienie towarów przez powódkę nastąpiło „na podstawie wydrukowanych na odwrocie warunków handlowych”. Powódka, podpisując zamówienie odwołujące się do zamieszczonych na odwrocie ogólnych warunków, przewidujących właściwość sądu w Düsseldorfie w sporach wynikających z umowy zawartej przez strony, wyraziła zgodę na włączenie tych warunków do treści umowy. Podpisanie przez powódkę umowy bez przeczytania i zrozumienia jej treści nie daje podstaw do tego, aby uznać niektóre jej postanowienia za nieobowiązujące.

Skarżąc postanowienie Sądu Apelacyjnego z dnia 6 stycznia 2005 r., powódka jako podstawy kasacyjne przytoczyła naruszenie art. 1105 § 1 k.p.c. przez nieuwzględnienie, że umowa stron dotycząca jurysdykcji krajowej została podpisana przez osobę nieupoważnioną do reprezentowania "N.D.", oraz naruszenie art. 17 Konwencji lugańskiej przez przyjęcie, że umowa stron dotycząca jurysdykcji krajowej spełnia wymagania tego przepisu. Umowa ta została sporządzona w języku niemieckim, a negocjacje były prowadzone w języku polskim i w ich toku nie poruszano kwestii jurysdykcji, dlatego albo powódka została wprowadzona w błąd, albo klauzula dotycząca jurysdykcji krajowej nie jest w ogóle wyrazem woli stron.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Od dnia 1 maja 2004 r., tj. od daty przystąpienia Polski do Unii Europejskiej (zob. oświadczenie rządowe z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie mocy obowiązującej Traktatu dotyczącego przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej, podpisanego w Atenach w dniu 16 kwietnia 2003 r., Dz.U. Nr 90, poz. 865), zaczęło obowiązywać m.in. rozporządzenie Rady nr 44/2001 z dnia 22

grudnia 2000 r. o jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. Urz.UE L12 z dnia 16 stycznia 2001 r., s. 1 – dalej: „rozporządzenie nr 44/2001”). (...) Pomimo że Sąd Okręgowy orzekł o odrzuceniu pozwu w stosunku do "N.D." w dniu 11 października 2004 r., czyli już po uzyskaniu przez to rozporządzenie mocy obowiązującej w Polsce, to nie mogło ono mieć zastosowania w sprawie, ponieważ według art. 66 ust. 1 tego rozporządzenia jego przepisy jurysdykcyjne sądy państwa członkowskiego mogą stosować tylko do tych powództw, które zostały wytoczone po jego wejściu w życie w tym państwie, a pozwanie "N.D." przed sąd polski nastąpiło jeszcze w 2003 r. (zob. art. 198 § 1 k.p.c.).

Rozstrzygając o przesłance jurysdykcji krajowej w sprawie pomiędzy powódką a pozwaną "N.D.", Sądy obu instancji trafnie uznały za podstawę oceny w tym względzie przepis art. 17 ust. 1 lit. a Konwencji lugańskiej (zob. art. 91 ust. 2 Konstytucji oraz art. 1096 k.p.c.), która weszła w życie w stosunku do Niemiec w dniu 1 marca 1995 r., a w stosunku do Polski w dniu 1 lutego 2000 r. (zob. oświadczenie rządowe z dnia 31 grudnia 1999 r. w sprawie ratyfikacji przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, sporządzonej w Lugano dnia 16 września 1988 r., Dz.U. z 2000 r. Nr 10, poz. 133). Według tego przepisu, jeżeli strony, z których przynajmniej jedna ma miejsce zamieszkania na terytorium umawiającego się państwa, uzgodniły, że sąd lub sądy umawiającego się państwa powinny rozstrzygać spór już wynikły albo mogący wyniknąć z określonego stosunku prawnego, to sąd lub sądy tego państwa mają jurysdykcję wyłączną; taka umowa dotycząca jurysdykcji musi być zawarta w formie pisemnej lub ustnej potwierdzonej na piśmie. Zgodnie zaś z art. 54 akapit 1 Konwencji, jej przepisy dotyczące jurysdykcji mają zastosowanie do tych powództw, które zostały wytoczone w umawiającym się państwie po wejściu w nim w życie tej konwencji.

Nie ulega wątpliwości spełnienie w sprawie wymagania art. 17 ust. 1 lit. a Konwencji lugańskiej dotyczącego oznaczenia sporu mogącego wyniknąć z określonego stosunku prawnego oraz wymagania dotyczącego miejsca zamieszkania jednej ze stron umowy o jurysdykcję w państwie należącym do omawianej Konwencji (zob. orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości z dnia 13 listopada 1979 r., Sanicentral – R. Collin, Rs 25/79, dotyczące art. 17 konwencji brukselskiej, na które powołuje się A-M. Rouchaud, Jurysdykcja umowna,

„Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1999, nr 4, s. 730, przyp. 1, co do traktowania dla celów Konwencji lugańskiej siedziby spółek na równi z zamieszkaniem osób fizycznych – por. art. 53 tej Konwencji).

Za spełnione trzeba uznać również wymagania art. 17 ust. 1 lit. a Konwencji lugańskiej co do formy umowy o jurysdykcję. Dokonane w sprawie ustalenia faktyczne dawały podstawę do stwierdzenia zachowania przez strony formy pisemnej, o której mowa w tym przepisie.

Dokonując wykładni wymienionego przepisu w zakresie odnoszącym się do formy, należało mieć na względzie orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości dotyczące art. 17 wcześniejszej, zbieżnej co do treści z Konwencją lugańską, Konwencji o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, sporządzonej w Brukseli dnia 27 września 1968 r., oraz orzecznictwo sądów innych państw w sprawach rozstrzyganych na podstawie Konwencji lugańskiej. W preambule do protokołu nr 2 do Konwencji lugańskiej, stanowiącego zgodnie z art. 65 tej konwencji jej integralną część, wskazano, że negocjując zawarcie Konwencji lugańskiej miano na względzie orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości dotyczące Konwencji brukselskiej sprzed podpisania Konwencji lugańskiej, tj. sprzed dnia 16 września 1988 r., z czego wynika nakaz uwzględniania wspomnianego orzecznictwa przez sądy państw będących stronami Konwencji lugańskiej. Zgodnie zaś z art. 1 i 2 powyższego protokołu, sądy każdego państwa będącego stroną Konwencji lugańskiej powinny podczas jej stosowania uwzględniać zasady wynikające z orzeczeń sądów ostatniej instancji pozostałych państw nią związanych i zasady wynikające z innych – o szczególnym znaczeniu – prawomocnych orzeczeń sądów tych państw. Ponadto państwa będące członkami Wspólnot Europejskich, podpisując Konwencję lugańską złożyły deklarację, że uznają za wskazane, aby Trybunał Sprawiedliwości przy wykładni konwencji brukselskiej uwzględniał zasady wynikające z orzecznictwa dotyczącego Konwencji lugańskiej, a państwa będące członkami Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu deklarację, że uznają za wskazane, aby ich sądy przy wykładni Konwencji lugańskiej uwzględniały zasady wynikające z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości i sądów państw członkowskich Wspólnot Europejskich, dotyczące postanowień konwencji brukselskiej, które co do swej istoty zostały przejęte przez Konwencję lugańską. Wskazane deklaracje mają status dokumentów, o których

mowa w art. 31 pkt 2 lit. b Konwencji o prawie traktatów, sporządzonej w Wiedniu dnia 23 maja 1969 r. (Dz.U. z 1990 r. nr 74, poz. 439).

W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości (zob. przede wszystkim wyrok z dnia 14 grudnia 1976, Rs 24/76, w sprawie Colzani – Rüwa, „Neue Juristische Wochenschrift” 1977, nr 11, s. 494 i ECR 1976, s.1831) oraz sądów najwyższych państw będących stronami Konwencji lugańskiej lub Konwencji brukselskiej (zob. np. wyrok szwajcarskiego Sądu Federalnego z dnia 7 sierpnia 2001 r., 4 C. 163/2001/rnd, <http://www.curia.eu.int/common/recdoc/convention/en/tableau/2003.htm>, wyrok austriackiego Sądu Najwyższego z dnia 29 sierpnia 2000 r., 1Ob149/00v, <http://www.curia.eu.int/common/recdoc/convention/en/tableau/2001.htm>, wyrok austriackiego Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 2001 r., 7 Ob. 320/00k, „Österreichisches Recht der Wirtschaft” 2001, z. 11, s. 671, wyrok niemieckiego Sądu Federalnego z dnia 22 lutego 2001 r., IX ZR 19/00, „Wertpapier-Mitteilungen” 2001, nr 15, s. 768 i 769, wyrok Niemieckiego Sądu Federalnego z dnia 25 lutego 2004 r., VII ZR 119/03, „Der Beriebs-Berater” 2004, nr 16, s. 853 i 854) ukształtował się pogląd, mający aprobatę piśmiennictwa, że zawarte w art. 17 Konwencji brukselskiej i art. 17 Konwencji lugańskiej wymagania co do formy mają na celu zagwarantowanie rzeczywistego porozumienia się przez strony co do jurysdykcji krajowej. Dlatego wymagania te powinny być interpretowane tak, aby ich spełnienie dawało podstawy do przyjęcia, że jurysdykcja sądów określonego państwa istotnie została uzgodniona przez strony. W konsekwencji, omawianą regulację formy należy uznać za rozstrzygającą także o dojściu do skutku zgodnych oświadczeń woli stron co do wyboru jurysdykcji krajowej.

Wychodząc z takich założeń, Trybunał Sprawiedliwości w wyroku w sprawie Colzani – Rüwa przyjął, że forma pisemna zastrzeżona w art. 17 ust. 1 lit. a konwencji brukselskiej – tak samo jak w art. 17 ust. 1 lit. a Konwencji lugańskiej – jest w razie zamieszczenia klauzuli dotyczącej jurysdykcji krajowej w ogólnych warunkach wydrukowanych na odwrotnej stronie dokumentu umowy zachowana tylko wtedy, gdy podpisany przez obie strony tekst umowy wyraźnie odsyła do tych warunków. Zapatrywanie to, podzielane w innych orzeczeniach, w pełni odnosi się – z wyjaśnionych wcześniej przyczyn – do formy pisemnej zastrzeżonej w art. 17 ust. 1 lit. a Konwencji lugańskiej. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że analogiczne

uregulowanie do przewidzianego w art. 17 Konwencji brukselskiej i art. 17 Konwencji lugańskiej zawiera art. 23 rozporządzenia nr 44/2001.

Zestawienie z przedstawioną interpretacją art. 17 ust. 1 lit. a Konwencji lugańskiej ustalenia, że nad podpisami stron w umowie znajduje się zastrzeżenie odsyłające do wydrukowanych na odwrocie warunków handlowych, obejmujących klauzulę jurysdykcyjną, prowadzi do wniosku o zachowaniu w rozpoznawanej sprawie formy pisemnej zastrzeżonej w art. 17 ust. 1 lit. a Konwencji lugańskiej, a tym samym o istnieniu zgodnych oświadczeń woli stron co do wskazanej w tej klauzuli właściwości międzynarodowej sądu w Düsseldorfie. Dla powyższej oceny o istnieniu, zgodnie z art. 17 ust. 1 lit. a Konwencji lugańskiej, konsensu stron co do właściwości międzynarodowej sądu w Düsseldorfie, bez znaczenia jest podnoszony przez skarżącą fakt sporządzenia umowy w języku niemieckim. Według wyroku Trybunału Sprawiedliwości z dnia 24 czerwca 1981 r. w sprawie *Elefanten Schuh – Jacqmain*, Rs 150/80, ECR 1981, s. 1671, w myśl analogicznego przepisu Konwencji brukselskiej, państwo będące stroną Konwencji nie może uznać umowy dotyczącej jurysdykcji za nieskuteczną z tej tylko przyczyny, że użyto innego języka niż obowiązujący w tym państwie.

W myśl przedstawionego poglądu – uznającego art. 17 Konwencji lugańskiej za autonomiczną regulację, normującą dopuszczalność, skutki i formę umowy o jurysdykcję, a także kwestię istnienia konsensu stron co do zawarcia takiej umowy – poza zakresem tej regulacji pozostają i podlegają prawu wskazanemu jako właściwe na podstawie miarodajnych norm prawa prywatnego międzynarodowego obowiązującego w siedzibie sądu rozpoznającego sprawę takie przesłanki skuteczności umowy o jurysdykcję, jak w szczególności zdolność do czynności prawnych, nieistnienie wady oświadczenia woli lub umocowanie do działania w imieniu strony (por. wyrok austriackiego Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 2001 r., 7 Ob. 320/00k). Podniesione przez skarżącą zarzuty dotyczące błędu po jej stronie i podpisania umowy przez osobę nieupoważnioną do reprezentowania pozwanej "N.D." powinny być zatem rozpatrzone w świetle właściwego prawa, wskazanego na podstawie miarodajnej normy polskiego prawa prywatnego międzynarodowego. Według wybranego przez strony w punkcie I.7 ogólnych warunków umowy prawa niemieckiego (art. 25 § 1 p.p.m.), właściwego także dla oceny błędu przy zawarciu umowy dotyczącej jurysdykcji (*lex causae*), nie ma podstaw do podzielenia twierdzeń skarżącej o bezskuteczności umowy

jurysdykcyjnej ze względu na jej zawarcie pod wpływem błędu już z tego tylko powodu, że w materiale sprawy nie ma żadnych danych wskazujących na uchylenie się przez skarżącą od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu (§ 143 w związku z § 121 i § 119 kodeksu cywilnego niemieckiego). Podobnie, według prawa niemieckiego nie ma podstaw do uznania umowy jurysdykcyjnej za bezskuteczną ze względu na podpisanie jej w imieniu "N.D." przez osobę nieumocowaną do tego. Gdyby nawet osoba, która podpisała umowę w imieniu pozwanej "N.D.", rzeczywiście nie miała umocowania do tego, możliwe było potwierdzenie tej umowy przez wymienioną stronę, także bez potrzeby zachowania określonej formy (§ 177 i § 182 ust. 1 i 2 kodeksu cywilnego niemieckiego). W okolicznościach sprawy występuje niewątpliwie wiele takich zachowań, które mogłyby w sposób jednoznaczny dowodzić takiego potwierdzenia ze strony pozwanej "N.D.". Należy zaznaczyć, że do identycznego rezultatu prowadziłaby również ocena rozpatrywanych kwestii w świetle prawa polskiego (zob. art. 88 w związku z art. 84 k.c., jak też art. 103 § 1 i 2 w związku z art. art. 99 k.c.).

Z przedstawionych przyczyn, wobec bezzasadności zarzutów kasacyjnych, orzeczono, jak w sentencji (393¹² k.p.c.).

